

Tefsir Araştırmaları Dergisi
The Journal of Tafsir Studies

مجلة الدراسات التفسيرية

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/tader>

E-ISSN: 2587-0882

Cilt/Volume: 7, Sayı/Issue: 1, Yıl/Year: 2023 (Nisan/April)

Modern Dönemde Yazılan Tecvid Eserlerinden Hareketle Tecvidin Konusu

The Subject of Tajweed Based on the Tajweed Works Written in the Modern Period

Fatma ÇAKIR

Öğretim Görevlisi Dr., Hitit Üniversite-
si, İlahiyat Fakültesi, Temel İslam Bi-
limleri

Kur'an-ı Kerim Okuma ve Kıraat İlmi
Anabilim Dalı.

Lecturer Dr., Hitit University, Faculty
of Theology, Basic Islamic Sciences De-
partment of Quran Recitation,

Çorum, Türkiye

fatmacakir@hitit.edu.tr

<https://orcid.org/0000-0002-4595-7792>

Zeynep DEMİRTAŞ ATIŞ

Araştırma Görevlisi, Uludağ Üniversite-
si, İlahiyat Fakültesi, Temel İslam Bi-
limleri, Kur'an-ı Kerim Okuma ve Kı-
raat İlmi Anabilim Dalı.

Research Assistant, Faculty of Theology,
Basic Islamic Sciences Department of
Quran Recitation,

Bursa, Türkiye

zeynepatis@uludag.edu.tr

<https://orcid.org/0000-0002-8055-0488>

Makale Bilgisi – Article Information

Makale Türü/Article Type: Araştırma Makalesi/ Research Article

Geliş Tarihi/Date Received: 06/01/2023

Kabul Tarihi/Date Accepted: 06/04/2023

Yayın Tarihi/Date Published: 28/04/2023

Atıf / Citation: Çakır, Fatma. Atış Demirtaş, Zeynep. “Modern Dönemde Yazılan Tecvid Eserlerinden Hareketle Tecvidin Konusu” *Tefsir Araştırmaları Dergisi* 4/2 (Ekim/October 2020), 196-213.

<https://doi.org/10.31121/tader.1230277>

İntihal: Bu makale, intihal.net yazılımınca taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir.

Plagiarism: This article has been scanned by intihal.net. No plagiarism detected.

Bu makale Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisans (CC BY-NC) ile li-
sanslanmıştır. This work is licensed under Creative Commons Attribution-NonCommercial
4.0 International License (CC BY-NC).

Yayıncı / Published by: Ali KARATAŞ / Türkiye

Öz

Genellikle ilimlerin tanımları, ilimlerin konusuna dair ipuçlarını da içerir. Kur'an harflerinin mahreçlerini ve sıfatlarını ele alan ilim olarak tarif edilen tecvid ilminin konusunda ise modern dönemde yazılan eserlere bakıldığında bir uzlaşma olmadığı görülmüştür. Bir kısmı tecvidin konusunu oldukça geniş ele alırken bir kısmı ise sınırlandırarak ele almıştır. Tecvidin konusu sadece harflerin sıfatları ve mahreçleri midir? Kur'an okumaya başlarken gerekli olan isti'âze ve besmele konusundan harflerin taliminde yapılan hatalara dair bilgiler tecvid ilmine dâhil midir? Kur'an tarihi tecvid ilminin konusu mudur? Vakf-ibtidâ ve kırâatler tecvid ilmi altında mı ele alınır? Tecvid ilmi Kur'ân-ı Kerîm'in okunuşuna dair bütün bilgileri içermekte midir? Yoksa müstakil bir konusu mu vardır? Modern dönemde yazılan ve okutulan Arapça, Türkçe ve İngilizce eserlerin muhtevalarından hareketle mezkûr sorulara cevap aranılan bu makalede tecvid kitaplarındaki tasnif ve muhteva sorununa dikkat çekilmiştir. Bunun için eserlerin zikredilmişse yazılış amacına, tecvid tanımlarına ve detaylı bir şekilde muhtevalarına başvurulmuştur. Klasik dönemde yazılmış tecvid eserlerini ele aldığımızda, işlenen konu başlıklarının tecvid ilmi ve kırâat ilmi olarak ayrıldığını görmek mümkündür. Modern dönem diye adlandırdığımız 20. yüzyıl ve sonrasında ise konu başlıklarının bu denli net çizgilerle sınırlandırılmadığını tespit etmekteyiz. Tecvid kavramının şemsiye bir kavram olduğu düşünülerek altına Kur'an kırâati/okunmasıyla alakalı nazarî, amelî, lügavî, tefsirî hatta fikhî bilgilerin dahi yer verildiği sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca tecvidin ihfâ, idğâm, izhar konuları gibi daha hususi konular için de özel olarak kullanıldığı görülmüştür.

Anahtar kelimeler: Tecvid, Eser, Modern, Arapça, Türkçe, İngilizce, Konu.

Abstract

Generally, the definitions of sciences provide clues about the subject matter of the sciences. However, in examining works written during the modern period, it is clear that there is no consensus on the subject of Tajweed, which is defined as the science that deals with the articulation points (*makharij*) and characteristics of the letters of the Qur'an. While some works take a very broad approach to the subject of Tajweed, others limit it. This raises questions about what exactly the subject of Tajweed is. Does it only concern the characteristics and articulation points of the letters? Does it also include information about the mistakes made in the training of letters, from the subject of isti'âdha and basmala, which are necessary at the beginning of the Qur'anic recitation? Is the history of the Qur'an part of the subject matter of Tajweed? Are al-waqf and al-ibtidâ' and the various recitations (qirâ'ât) discussed under the science of Tajweed? Does the Tajweed encompass all the information about Qur'anic recitation or does it have an independent subject matter? In this article, we seek to answers to these questions based on Arabic, Turkish and English works written and taught in the modern times. We draw attention to the problem of classification and content in Tajweed books. To this end, if the works are mentioned, the purpose of writing, the definitions of Tajweed and detailed contents are referred to. When we examine the Tajweed works from the classical period, we see that the topics covered are divided into the science of Tajweed and the science of recitation (al-qirâ'a). However, in the modern period, which is 20th century and beyond, we find that the topics are not delimited so clearly. We conclude that, considering the concept of Tajweed as an umbrella concept, theoretical, practical, linguistic, exegetical and even juristic information related to the Qur'anic recitation is included. In addition, Tajweed is used specifically for more particular topics, such as al-ikhfâ' al-idghâm and al-izhâr.

Keywords: Tajweed, Work, Modern, Arabic, Turkish, English, Subject.

Giriş

Modern dönemde yazılmış tecvid eserlerinin muhtevalarına geçmeden önce konuyu daha sağlıklı bir temele oturtmak ve kıyas yapabilmek için öncelikle klasik dönemde yazılmış tecvid eserlerinin muhtevalarına değinmek gerekir. Pratik olarak Kur'ân-ı Kerîm'in nüzûlüyle başlayan tecvid ilminin teorisi yani telif geleneği Mûsâ b. Ubeydullâh el-Hâkanî'nin (öl. 325/937) *el-Kasîdetü'r-râ'iyye* ya da daha meşhur ismiyle *el-Kasîdetü'l-Hâkâniyye* adlı ese-

riyle başlamaktadır. 51 beyitten oluşan bu eserde yazar tecvidin temel konularını ele aldığını ifade etmektedir.¹ Kırâati hüsn-i eda ile yapmanın öneminden bahseden beyitler bunu yerine getiren yedi kırâat imamının ismi ile devam etmektedir. Daha sonra Kur'an'ın tertil ve hadr ile okunmasını anlatmaktadır. Kur'an'ı çokça okumanın, okumayı güzelleştireceği ve insana iç huzur vereceğini söylemektedir. Okurken hata yapmaktan (lahn) kaçınılması gerektiğini ifade ettikten sonra hatanın (lahnin) nasıl meydana geldiğini şöyle belirtmiştir: Lahn okuma esnasında, ziyade yapmak ve harfleri ölçüsüne uygun olarak çıkarmamaktan dolayı meydana gelir. Ayrıca Kur'an okuma ve kırâat öğrenirken on ayeti aşmadan öğrenmeyi tavsiye etmektedir. Açık (beyyin-izhar), ihfâ ve idğâm ile okunması gereken yerlere dikkat edilmesini, ayrıca ihfâ ve idğâmın birbirine karıştırılmaması gerektiğini söylemektedir. Harekeye, sükûna, vakfa, vasla, medde ve kasra uygun okuma yapılmasını söyledikten sonra meddi kısaca açıklamaktadır. Devamında yine okuma esnasında dikkat edilmesi gereken unsurları sıralamaktadır. Bunlar; cezmi ve şeddeyi doğru yapma, fethanın ve kesrenin ölçüsünde abartıya kaçmama, hemzeyi vurgulama, ر (ra) ve ل (lam) harflerinin inceliğine dikkat etme, ع ('ayn) ve ه (he) harflerini yumuşak okuma, mananın tamam olduğu yerde vakf yapma, sakın mim harfinden sonra harekeli mim harfi dışında bir harf gelirse idğâm yapmama ve dammenin ve meddin hakkını vermedir. Sonrasında altı boğaz harfini (أ ح خ ع غ) sayarak sakın nun harfinden veya tenvinden sonra bu harfler geldiğinde açık okunması gerektiğini tekrar hatırlatmaktadır. Müellif sözlerini şöyle tamamlamaktadır:

“وَقَدْ بَقِيَتْ أَشْيَاءُ بَعْدُ لَطِيفَةٌ يُلَقِّنُهَا بَاغِي التَّعَلُّمِ بِالصَّبْرِ”

“Bundan sonra geriye güzel şeyler kaldı. Öğrenmede daha da ilerlemek isteyenlere sabırla (onlar) açıklanır.”² Sanki okuyucunun zihninde var olan bilgileri sıraladığını gördüğümüz beyitler günümüz kitap telif geleneğinden farklıdır. Eserde bahsi geçen konular uzun uzadıya açıklanmak yerine dikkat edilmesi gereken mevzular özet bir şekilde sunulmuştur. Tecvid telif geleneğinin ilk eserinin ele aldığı konuların, tecvidin konusu bağlamında önemli olduğunu düşünüyoruz. Bunlar özetle; Kur'an'ı tecvid ile okumanın önemi, hız bakımından Kur'an okuyuş tarzları, sakın nun ve tenvinin hükümleri, idğâm ve med bahisleri, vakf-vasl konuları ve pratiğe yönelik bazı uyarılardır.

Kronolojik olarak önemli tecvid eserlerinin ikincisi olan Endülüslü âlim Mekkî b. Ebî Tâlib (öl. 437/1045) *er-Ri'âye li-tecvîdi'l-kırâ'e ve tahkiki lafzi't-tilâve* adlı eserine, Allâh'a hamd ve Rasulü'ne salatu selamdan sonra Kur'an okumanın önemiyle başlamıştır. Kur'an okuyucusunun dikkat etmesi gereken hususlardan sonra müellif harfleri tanıtarak konuya giriş yapmıştır. Asli ve fer'i harflerden sonra harflerin sıfatlarını, harfleri tek tek ele alarak 44

¹ Ali Sait Demirbaş, *İlk Manzum Tecvid Eseri Olan el-Kasîdetü'l-Hâkâniyye'nin Tecvid İlmindeki Yeri, Önemi ve Değerlendirilmesi* (Çorum: Hitit Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2020), Ön-söz.

² Demirbaş, *İlk Manzum Tecvid Eseri Olan el-Kasîdetü'l-Hâkâniyye'nin Tecvid İlmindeki Yeri, Önemi ve Değerlendirilmesi*, 45-50.

başlık altında incelemiştir. İdgâm ile sakin nun ve tenvinin hükümleriyle kitap sona ermiştir.³

Kırâat ve tecvid ilminin otoritelerinden Ebû Amr Osmân b. Saîd b. Osmân ed-Dânî'nin (öl. 444/1053) *et-Taḥdîd fi'l-itkan ve't-tecvîd* adlı eseri de tecvid telif geleneğinin önemli eserlerinden biridir. Eser, tecvid, tertil, tahkik, hareke, sükun, hemze gibi tanımlarla başlar. Hemze-i müsebbele ve nun-u muhfât gibi bazı fer'î harflerden sonra med konusuna giriş yapar. Tecvidin harfleri doğru çıkarmak olduğu görüşünde olan Dâni harflerin mahreçleri konusunu detaylı bir şekilde ele alır. Daha sonra harflerin tasnifi ve sıfatlarını işler. Tenvin ve sakin nun harfinin hükümleri ve vakf konusuyla eser sona erer.⁴

Kırâat ve tecvid ilmi deyince ilk akla gelen âlim Ebü'l-Hayr İbnü'l-Cezerî'nin (öl. 833/1429) "*Cezerî Tecvidi*" olarak bilinen "*Manzume*"sinin konuları: "Harflerin mahreç ve sıfatları, tecvîdi bilmenin keyfiyeti, terkikât, râ bahsi, lâm bahsi, isti'lâ ve itbâk, zâ bahsi, tahzîrât, sâkin nûn ve tenvînin hükümleri, medler, vakflar, maktu ve mevsûl, tâ bahsi, vasl hemzeleri, revm ve işmâm konularıdır."⁵ İbnü'l-Cezerî'nin tecvidle alakalı bir diğer eseri *et-Temhîd fi 'ilmi't-tecvîd*, "Zamanın kurrâsının kırâat esnasında sergiledikleri hatalar ve sebepleri, tecvid, tahkîk ve tertîl kavramlarının tarifi, kırâat ihtilafları, lahn kavramının manası ve kısımları, vasl ve katı hemzeleri, harfler ve harekeler, harflerin lâkapları ve illetleri, harflerin mahreçleri, nûn-i sâkine ve tenvîn hükümleri ve ona tâbi olan med ve kasr bahsi, vakf ve ibtidâ ile şeddeliler ve mertebeleri"⁶ başlıklarıyla on bölümden oluşmaktadır.

Klasik dönemde tecvid eserlerinde görüldüğü üzere konular, tecvid konularının dışına çıkmamıştır. Her ne kadar ortak konuları olsa da kırâat ilmi tecvidden ayrı farz edilmiştir. Tecvid ve kırâat ilminin birbirinden ayrı olduğuna, kırâatler farklı olsa da her birinin tecvide riayet etmesi gerektiğine Mekkî b. Ebî Tâlib de dikkat çekmiştir.⁷ Nitekim İbnü'l-Cezerî kırâat ve tecvid konularını bir arada zikrettiği *en-Neşr*'inde tecvid konularından bahsederken farklı kırâat okuyuşlarına dikkat çeker ancak sadece tecvid konularını ele aldığı *et-Temhîd*'inde farklı okuyuşlara yer vermez.⁸

Tecvid ve kırâat ilminin otoritesi sayılan İbnü'l-Cezerî'den modern döneme kadar olan süreye daralma dönemi denilmektedir. Bu zaman diliminde yapılan çalışmalar ve özellikleri

³ Ali Öge, "er-Ri'âye li-tecvîdi'l-kirâ'e ve tahkîki lafzi't-tilâve", *Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 32/1 (2011), 279-280.

⁴ Ali Çiftçi, "Ebu Amr ed-Dâni'nin et-Taḥdîd fi'l-itkāni ve't-tecvîd'i Özelinde Tecvid İlminin Müstakilleşmesi", *Marifé Dini Araştırmalar Dergisi*, 17/2 (2017), 290-314.

⁵ Zeynep Demirtaş, *Tecvid Bahisleri Bağlamında İbnü'l-Cezerî'nin et-Temhîd ve en-Neşr İsimli Eserlerinin Mukayeseli Analizi* (Bolu: Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2021), 13.

⁶ Demirtaş, *Tecvid Bahisleri Bağlamında İbnü'l-Cezerî'nin et-Temhîd ve en-Neşr İsimli Eserlerinin Mukayeseli Analizi*, 17.

⁷ Demirbaş, *İlk Manzum Tecvid Eseri Olan el-Kasîdetü'l-Hâkâniyye'nin Tecvid İlmindeki Yeri, Önemi ve Değerlendirilmesi*, 6-7.

⁸ Muhammed b. Muhammed İbnü'l-Cezerî, *et-Temhîd fi 'ilmi't-tecvîd*, thk. Ferğali Seyyid Arbavi (Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2016), 200-201; Muhammed b. Muhammed İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr fi kirâ'ati'l-'aşr*, thk. Ali Muhammed ed-Dabbâ' (Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, ty.), 23-25; Demirtaş, *Tecvid Bahisleri Bağlamında İbnü'l-Cezerî'nin et-Temhîd ve en-Neşr İsimli Eserlerinin Mukayeseli Analizi*, 78.

için kaynaklara dönmek mümkündür.⁹ Bu kısa girişten sonra makalenin sınırlarını belirleyen modern döneme geçebiliriz. Modern dönemden maksadımız 20. yüzyılda yayımlanmış olan eserlerdir. Bu dönemde yazılan tecvid eserlerine baktığımızda tecvidin konularında bir birlik olmadığı görülmüştür. Bazı eserler tecvid ve kırâat konusunu ayırırken bazıları birlikte zikretmiştir. Bazıları Kur'an tarihine girmezken bazıları tecvide dâhil etmiştir.¹⁰

Genellikle Kur'ân-ı Kerîm'in tanımıyla başlayan tecvid eserleri, harflerin mahreç ve sıfatlarından sonra *tecvid ilmi hükümleri/meseleleri* alt başlığıyla klasik tecvid konuları diyebileceğimiz tenvin ve sakın nun harfinin hükümleri, med bahsi, idgâm ve çeşitleri, lafzatullahın okunuşu, zamir ve sekte konularını ele almıştır. Daha sonra vakf-ibtida-vasl konuları, Kur'an tarihi, kırâatler, istiâze-besmele ve tekbir gibi konular ilave edilmiştir. Özellikle Türkçe yazılan eserlerde bunu görmek mümkündür.

Arapça eserler farklı ülkelerde yaygın bir şekilde okutulan tecvid eserlerinden seçilmeye özen gösterilmiştir. Türkçe eserlerde de yine yaygın bir şekilde okutulan telifler ele alınmıştır. İngilizce yazılıp okunan eserler arasında ise yalnızca bir esere ulaşmak mümkün olmuştur.

Çalışmada tecvid konularının kapsamına hangi başlıkların dahil edilebileceğini mukayese eşliğinde ortaya koymaya gayret edilmiştir. Araştırma bağlamında yaptığımız literatür çalışmasında tespit edebildiğimiz kadarıyla, tecvid ilminden, tarihinden, gelişiminden ya da tecvid eserlerinden bahseden çalışmalar yapılmıştır. Ancak ne modern dönem ne de klasik dönem tecvid eserleri özelinde tecvidin konusuna dair yapılmış çalışmalara rastlanmamıştır. Bu türden bir çalışmaya işaret etmek mümkün olmasa da bu bağlamda Nihat Temel'in kırâat ve tecvid eserlerinin sistematığının nasıl olduğuna dair yazmış olduğu bir makale bulunmaktadır.¹¹ Yazar çalışmasında Kur'an okumanın önemine, tecvid eserlerinden et-Temhîd'in konu başlıklarına, çocuklarla ilgili yazılmış tecvid eserlerine, klasik tecvid eserlerine, kırâat eserlerinin isimlerine, vakf-ibtidâ ile ilgili eserlerin isimlerine yer vermiştir. Bu çalışmada tecvidin konusu ile ilgili klasik dönem-modern dönem mukayesesi yapılmamış, tecvid ilmi ile ilgili eser isimleri ve et-Temhîd'in sistematığından bahsedilmiştir. Bu konuda yapılmış bir diğer çalışma da Hüsna Çeker'in yüksek lisans tezidir.¹² Bu çalışmada ise Cumhuriyet döneminde yazılan tecvid eserlerinin kaynakları işlenmiştir. Her ne kadar cumhuriyet dönemi, modern dönem diye adlandırdığımız 20. yüzyıl ve sonrası kapsamına girse de bu çalışmada bizim işlemeye çalıştığımız türden modern tecvid eserlerinin muhtevasında tecvidin konusunun yerinden/sınırlarından ziyade kaynaklarına dikkat

⁹ İbrahim, Tetik., *Tecvid İlmi: Tarihsel Evveliyatı, Doğuşu ve Gelişim Süreci* (Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2016), 346-369.

¹⁰ Aşağıda da detaylı bir şekilde geleceği gibi örneğin *Kavâidü't-tecvîd alâ Rivayeti Hafs an Âsım b. Ebi'n-Necûd* ile *el-Münîr fî ahkâmi't-tecvîd* adlı eserlerde kıraat imamlarına, rumuzlarına vb. değinilirken Kur'an tarihinden bahsedilmemiştir. *et-Tecvîdu'l-musavver* ile *et-Tecvîdu'l-müyesser* adlı eserlerde ise kıraatlerden bahsedilmezken Kur'an tarihine dair bilgiler görmek mümkündür.

¹¹ Nihat Temel, "Kıraat ve Tecvid İlmine Ait Eserlerin Sistematığı" *Kur'an ve Tefsir Araştırmaları-IV: Kıraat İlmi ve Problemleri*, ed. Bedrettin Çetiner (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2002) 247-281.

¹² Hüsna Çeker, *Cumhuriyet Dönemi Tecvid Kitaplarının Kaynakları* (Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019).

çekilmiştir.

Sonuç olarak tecvid eserleri çeşitli çalışmalara konu olmuştur. Özellikle klasik tecvid eserleri üzerinde yoğun çalışmalar yapılmıştır. Ancak modern tecvid eserleri üzerine yapılan çalışmalar, yaptığımız araştırmalar sonucu tespit edilememiştir. Çalışmamız vesilesiyle modern dönem tecvid eserleri arasından seçilen Arapça, Türkçe ve İngilizce kaynaklarının bilinmesi, bu kaynakların muhtevasına hakim olunması, kaynakların ele aldığı konu başlıklarının klasik dönemdeki eserlerle bağdaşıp bağdaşmadığının mukayese edilmesi vb. birçok soruya cevap bulunabileceği kanaatindeyiz. Tecvid eserleri arasından özellikle modern dönem tecvid eserlerinin seçilmesi alandaki boşluğa önemli bir katkı sağlayacaktır.

1. Modern Dönem Arapça Tecvid Kitapları

Yukarıda da belirttiğimiz gibi modern dönemden maksat 20. yüzyıl ve sonrasıdır. Tecvid öğretiminde Arap dünyasında günümüzde yaygın bir şekilde okunan ve okutulan eserlerden dört tanesi bu başlık altında incelenmiştir.

1.1. *Kavâidü't-Tecvîd 'alâ Rivayeti Hafs 'an Âsım b. Ebi'n-Necûd-Abdülaziz b. Abdülfettah el-Karî*

Kavâidü't-tecvîd alâ Rivayeti Hafs an Âsım b. Ebi'n-Necûd: Âsım bin Ebu'n-Necûd'un Hafs Rivayeti Üzerindeki Tecvid Kaideleri olarak tercüme edebileceğimiz eser Abdülaziz b. Abdülfettah el-Karî'ye aittir. Yazar Medine İslam Üniversitesi Lisesi'nde dersler vermektedir.¹³ Hicri 1410 (Miladi 1989) yılında Mektebetü'd-Dâr tarafından el-Medinetü'l-Münevverre şehrinde basılmıştır. Tek cilt olup 137 sayfadan oluşan eserin ön sözünde yazar, öğrenciler için muhtasar ve çağın anlayışına uygun bir kitap yazmayı hedeflediğini söylemektedir. Ayrıca mukaddime kısmında öncelikle tecvid ve kırâatlerin tarihiyle alakalı kısa bir malûmât vermektedir. Daha sonra tecvid ve kırâatlerle ilgili yazılan eserleri zikreder. Mütevatir kırâatler, şartları, yedi ve sonradan eklenen üç kırâat imamı hakkında bilgi vererek devam eder. Kitabın adında da geçen İmam Âsım ve râvisi Hafs hakkındaki bilgiyi ayrıca ve uzun bir şekilde verdikten sonra "Tecvid: manası, amacı, hükmü, lahn-ı celî ve lahn-ı hafnin anlamları" başlıklı bir bölümü ele alır. Kitabın yaklaşık 1/3 ini oluşturan bu kısım altı tane alıştırma sorusuyla biter¹⁴ ve kitabın dört ana babı/bölümü başlar. Birinci bölüm yazarın tecvid konusunun en önemli iki konusundan biri dediği mehâric-i hurûf yani harflerin çıkış yerleriyle ilgilidir.¹⁵ İkinci en önemli konu sıfâtu'l-hurûf yani harflerin sıfatları başlığı ise kitabın ikinci bölümünü oluşturur. Burada harflerin lakapları başlıklı bir alt bölüm de vardır.¹⁶ Bazı harflerin hükümleri başlıklı üçüncü bölüm genel olarak tecvid konuları olarak bildiğimiz ihfâ, idğâm, med gibi konuları içerir ancak başlangıç yaygın olanın aksine med konusu veya sakın nun ve tenvinin hükümleriyle başlamaz. Bunun yerine önce َ (ra) harfinin sonra ِ (lam) harfinin hükümleriyle başlar. Sonrasında sakın nun ve tenvinin hükümlerini idğâm me'a'l ve bila

¹³ Abdülaziz b. Abdülfettah el-Karî, *Kavâidü't-tecvîd alâ rivayeti Hafs an Âsım b. Ebi'n-Necûd* (el-Medinetü'l-Münevverre: Mektebetü'd-Dâr, 1410), 5.

¹⁴ Abdülfettah el-Karî, *Kavâidü't-tecvîd*, 45.

¹⁵ Abdülfettah el-Karî, *Kavâidü't-tecvîd*, 49-57.

¹⁶ Abdülfettah el-Karî, *Kavâidü't-tecvîd*, 61-74.

gunne olarak ayırmadığı için dört kısımda inceler. İdğâm harflerini يَزْمُونَ ibaresiyle bütün olarak verir, detayını anlatırken idğâm me‘a’l ve bila gunne olarak ayırır hatta idğâm konusunun misleyn, mütecaniseyn, mütekaribeyn gibi diğer çeşitlerini, idğâmın şartlarını, istisnalarını ve sekte konusunu da burada anlatır. Ardından sakın mimin hükümleri ve alıştırma soruları yer alır.¹⁷ Bu bölümün son konuları med, kasr ve hâ-i kinayedir. Ardından alıştırma sorularıyla üçüncü bölüm sona erer.¹⁸ Kitabın dördüncü ve son bölümü vakf ve ibtidâ konusuyula alakalıdır. Bu bölümde vakfin çeşitlerini, rumuzlarını ve vasl ve ibtidâ kurallarını anlatır ve yine alıştırma sorularıyla bitirir.¹⁹ İstiâze ve besmele bahsi, okuma hızına göre kırâat çeşitleri bahsi, ferşu’l-hurûf yani usul farklılıkları dışındaki kırâat ihtilafları²⁰ ve Duha ile Nâs sureleri arasında tekbir getirme bahsi ile kitap noktalanır.²¹ Yazar kırâatler ve vakf ve ibtidâ konularını tecvid konularına dâhil ederken modern dönemde gündemde olan teşdid konusundan bahsetmemiş, idğâm konusunda böyle bir ayrıma girmemiştir. Yazar; eserinin başında tecvidin tanımına harflerin mahreçleri, sıfatları, bu sıfatlardan doğan hükümler ve vakf hükümlerini dâhil ettiğinden dolayı kitap da -yukarıda detaylı olarak zikredildiği üzere- buna göre bölümlere ayrılmıştır. Ayrıca eserde aşağıda diğer eserlerde geleceği üzere Kur’an tarihinden, Kur’an’ı ezberlemekle alakalı konulardan ve modern dönem ses bilgilerinden bahsedilmemiştir.

1.2. *et-Tecvîdu’l-Musavver*- Eymen Rüşdi Süveyd

Modern dönemde tecvid ilmine dair Arap dünyasında oldukça meşhur olan Eymen Rüşdi Süveyd’in *et-Tecvîdu’l-musavver* adlı eseri iki cilt olup toplamda 584 sayfadır. Yazar eserin mukaddimesinde, kadim tecvid ilmi ile modern ses ilminin hakikatleri ve seslerin fiziğini birleştirdiğini ifade etmektedir. Ayrıca tecvid ilminin mutkin bir hocadan bağımsız öğrenilemeyeceği düşüncesine binaen eserine sesli ekler de yapmıştır. Eserin bu kadar hacimli olmasının nedenlerinden biri resimlerden bolca faydalanılmış olması ve yazı puntosunun oldukça büyük olmasıdır. Eserin birinci bölümünde, Kur’ân-ı Kerîm’in tanımı, Hz. Peygamber’in Kur’ân’ı tebliği, Kur’an’ın tedvin aşamaları, Kur’ân-ı Kerîm’in şifahi olarak nakli ve yazarın Kur’ân-ı Kerîm tilavetini aldığı hocaları ele alınır.²² “Tecvid İlmi” başlıklı ikinci kısımda tecvidin tanımı, lahn konusu, tecvidi uygulamanın ve Kur’an tilavetini musikiyle okumanın hükmü ve hız bakımından okuyuş çeşitleri yer alır. Müellifin görüşüne istinâden tecvid; Arap harflerinin doğru okunuş bilgisidir. Bu da harflerin mahreçlerini, zâtî ve ârizî sıfatlarını ve bunlardan doğan hükümleri bilmekle olur. Dolayısıyla tecvid ilminin en önemli meseleleri: Arap harflerinin mahreçleri, zati ve arizi sıfatları, idğâm ve lam-ı tarif konusu, sakın mimin hükümleri, sakın nun ve tenvinin hükümleri ve med-kasr konularıdır.²³ Yazar, lahn konusuyula ilgili sözlerini bitirirken daha detaylı bilgi için konuyla ilgili başka bir kitabını tav-

¹⁷ Abdülfettah el-Karî, *Kavâidü’l-tecvîd*, 77-95.

¹⁸ Abdülfettah el-Karî, *Kavâidü’l-tecvîd*, 96-102.

¹⁹ Abdülfettah el-Karî, *Kavâidü’l-tecvîd*, 105-119.

²⁰ Nihat Temel, *Kırâat ve Tecvid Istılahları* (İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2020), 63.

²¹ Abdülfettah el-Karî, *Kavâidü’l-tecvîd*, 120-128.

²² Eymen Rüşdi Süveyd, *et-Tecvîdu’l-musavver* (Dimaşk: Mektebetü İbnü’l-Cezeri, 2011), 1/7-33.

²³ Süveyd, *et-Tecvîdu’l-musavver*, 1/36-39.

siye etmiş ve kitabın kapağının görselini de eklemiştir.²⁴ Kitap istiâze- besmele, Arapça harfler, bolca görsel malzemelerle harflerin mahreçleri ve sıfatları, tefhim-terkik bahsinde ۛ (lam) ve ۛ (ra) harflerinin hükümleri, harfleri çıkarırken yapılan en bariz hatalardan sonra idğâm bahsiyle devam etmektedir.²⁵ Yazar, birinci cildin son konusu olan sakın nun ve mim harflerinin hükümleri konusunda yazıda şeddeli olan nun ve mim harflerinde tutmanın biraz daha uzun yapılması gerektiği konusunda îkaz etmiş ancak buna dair özel bir tecvid tahlili (teşdid gibi) zikretmemiştir.²⁶ İkinci cilt med konusuyla başlamaktadır.²⁷ Harekelerin tamamlanması ve bu konuda yapılan hatalar, iki sakının bir araya gelmesi, teshil, imale, nebr²⁸, Hafs rivayetine göre bazı kelimelerin okunuşu gibi konulardan²⁹ sonra vakf-ibtidâ ilmüne geçilmiştir. Tanımı, çeşitleri, kaideleriyle vakf-ibtidâ ilmi de tecvid kitabı dâhilinde ele alınmıştır.³⁰ Eser, revm, işmam, hâ-i te'nis, elif-i seb'a, vasıl ve kat' hemzesi, Kur'an tarihine giren Mushafın kitabet aşamaları ve Kur'an-ı Kerim'i ezberlemek konularıyla sona ermektedir.³¹ Eserde kırâat imamları-râvileri bahsi ele alınmazken vakf-ibtidâ ilminden Kur'an tarihi konularına kadar geniş bir çerçevede tecvid işlenmiştir. Eser diğer tecvid eserlerinden farklı olarak modern dönem ses bilgisine de müracaat etmiş, kitabete ilave olarak sesli dinlenecek eklerle zenginleştirilmiştir.

1.3. *el-Münîr fî Ahkâmi't-Tecvîd-Komisyon*

el-Münîr fî ahkâmi't-tecvîd: Komisyon tarafından hazırlanan bu eserin ilk baskısı 2001 yılında Cem'iyetu'l-Muhafaza 'ale'l-Kur'âni'l-Kerîm tarafından Ürdün'de yayımlanmıştır. Tek cilt olup 276 sayfadır. Ön sözde eserin ortaya çıkış amacının tecvid konularının kolay bir üslup, güzel bir sunum, konular arasındaki bağı dikkate alarak ve okuyucunun seviyesini gözetenerek yazılması olduğu zikredilmiştir.³² Kitap on bölümden oluşur ve her bölümün sonunda alıştırma soruları bulunmaktadır. Tecvid ilmüne giriş başlıklı birinci bölümde tecvidin tanımı, kısa tarihi, hükmü, lahn meselesi, tecvidin vacip oluşunun delilleri, Kur'an tilavetinin fazileti ve edepleri gibi alt başlıklar yer almaktadır.³³ İkinci bölüm istiâze ve besmele bahsine ayrılmıştır.³⁴ Harflerin mahreçleri üçüncü bölümde bolca görsellerle³⁵, harflerin sıfatları ise dördüncü bölümde işlenmiştir³⁶. ۛ (nun) ve ۛ (mim) harflerinin halleri beşinci bölümde müstakil

²⁴ Süveyd, *et-Tecvîdu'l-musavver*, 1/50.

²⁵ Süveyd, *et-Tecvîdu'l-musavver*, 1/53-253.

²⁶ Süveyd, *et-Tecvîdu'l-musavver*, 1/256.

²⁷ Süveyd, *et-Tecvîdu'l-musavver*, 2/311-376.

²⁸ Nebr sözlükte vurgu demektir. Tecvid ilminde ise şeddeli harflerin vakf durumları, şeddeli vav (ۛ) ve ya (ۛ) harflerinin okunuşu, medden sonra hemzenin sakın olarak durulması gibi konuları ele almaktadır. Bkz. Eymen Rüşdi Süveyd, *et-Tecvîdu'l-musavver*, 2/409-416.

²⁹ Süveyd, *et-Tecvîdu'l-musavver*, 2/377-420.

³⁰ Süveyd, *et-Tecvîdu'l-musavver*, 2/421-473.

³¹ Süveyd, *et-Tecvîdu'l-musavver*, 2/475-572.

³² Ahmed Hâlid Şükrî vd., *el-Münîr fî ahkâmi't-tecvîd* (Ürdün: Cem'iyeti Muhafazati 'ale'l-Kur'âni'l-Kerîm, 2013), 7.

³³ Şükrî vd., *el-Münîr*, 9-26.

³⁴ Şükrî vd., *el-Münîr*, 27-37.

³⁵ Şükrî vd., *el-Münîr*, 41-65.

³⁶ Şükrî vd., *el-Münîr*, 67-89.

olarak ele alınırken³⁷ med ve çeşitleri altıncı bölümdedir.³⁸ Yedinci bölümde tefhim ve terkik konusu (ل (lam) ve ر (ra) harflerinin hükümleri olarak da geçer) işlenmiştir.³⁹ İdgâm konusu sekizinci bölümde⁴⁰, vakf ve ibtidâ konusu dokuzuncu bölümdedir.⁴¹ Onuncu ve son bölüm ise bazı uyarılar ve faydalar başlıklıdır.⁴² Eser, mütevatir kırâatlerin meşhur üç şartı ve İmam Âsım'ın Hafs rivayetini tanıtmayı birinci bölümde ele alırken,⁴³ kırâat-i aşerenin hayatları, rumuzları gibi bilgileri onuncu bölümde zikretmiştir.⁴⁴ Teşdid konusunu bir sayfalık kısa bir bölüm halinde ele almış ve şeddeli م (mim) ve ن (nun) harflerine *harfu ğunne müşedded* denildiğinden bahsetmiştir.⁴⁵ Vakf ve ibtidâ konusunda farklı olarak المقطوع والموصول *birleşik ve ayrı yazılan kelimeler* başlıklı bir bölüme yer vermiştir.⁴⁶ Oldukça kapsamlı olan kitap Ürdün'de halen yaygın bir şekilde okutulmaktadır. Eserde ele aldığımız diğer Arapça tecvid kitaplarında olduğu gibi –özellikle de harflerin mahreçleri konusunda- görsellerden faydalanılmıştır. Ayrıca alıştırma soruları ve bölüm sonlarında konuyu özetleyen cetvellere yer verilmiştir. Bu eserin diğer Arapça eserlerden bir farkı da İbnü'l-Cezerî'nin *Manzume*'sinin ilgili beyitlerini bölüm sonlarına eklemiş olmasıdır.

1.4. *et-Tecvîdu'l-Müeyesser*- Komisyon

et-Tecvîdu'l-müeyesser adıyla bir komisyon tarafından hazırlanan bu eser Suudi Arabistan'da yaygın bir şekilde okutulan tecvid eserlerindedir. Dördüncü baskısı 2020 yılında Medine-i Münevvere'de yapılan eser 176 sayfa ve tek cilt bir kitaptır. Eser, İmam Âsım'ın Hafs rivayetinin *Şatibiyye tarikine*⁴⁷ göre tecvid konularını kolay ve veciz bir üslupla ele almıştır. Mukaddimedede tecvid ilmi, kırâat ilminin bir parçası olarak zikredilmiştir. Tecvid ilminin konularının kırâat kitaplarında yer aldığını söylemektedir. Ayrıca İbnü'l-Cezerî'nin mukaddimesine göre tecvid ilminin konularının *harflerin mahreçleri, sıfatları, tecvid konuları ve vakf ve ibtidâ* olduğunu eklemiştir.⁴⁸ Eser mukaddimededen sonra Kur'ân-ı Kerîm'in faziletleri konusuyla devam etmektedir. Genel olarak Kur'ân-ı Kerîm'in ve özel olarak bazı sure ve ayetlerin faziletine dair ayet ve hadislerden sonra tecvidin tanımı başlığı yer almaktadır. Buna göre tecvid, harflerin mahrecini yerinden çıkarmak, hakkını ve müstehakkını vermektir.⁴⁹ Tecvidin hükmü ve amacından sonra okuyuş mertebeleri açıklanmıştır. Lahni celi, lahni hafî, istiâze ve

³⁷ Şükrî vd., *el-Münîr*, 91-111.

³⁸ Şükrî vd., *el-Münîr*, 113-143.

³⁹ Şükrî vd., *el-Münîr*, 145-158.

⁴⁰ Şükrî vd., *el-Münîr*, 159-175.

⁴¹ Şükrî vd., *el-Münîr*, 177-238.

⁴² Şükrî vd., *el-Münîr*, 239-277.

⁴³ Şükrî vd., *el-Münîr*, 22.

⁴⁴ Şükrî vd., *el-Münîr*, 247-250.

⁴⁵ Şükrî vd., *el-Münîr*, 111.

⁴⁶ Şükrî vd., *el-Münîr*, 210-228.

⁴⁷ Kırâat eğitiminde Şatibiyye (Mısır) ve Teysir (İstanbul) adlı iki yol vardır. Bu tarikler, eğitimde esas ve yardımcı kaynak olarak kabul ettikleri eserler bakımından farklılıklar göstermiştir. Şatibiyye tarikinde *Şatibiyye* ve *ed-Dürre* esas kaynak olarak, *et-Teysir* ve *et-Tahbir* ise yardımcı kaynak olarak kabul edilir. Bkz. Temel, *Kırâat ve Tecvid İstilahları*, 158.

⁴⁸ Ali b. Abdirrahman el-Huzeyfî vd., *et-Tecvîdu'l-müeyesser* (Medine-i Münevvere: Mecmeu'l-Melik Fehd, 2020), 1-2.

⁴⁹ el-Huzeyfî vd., *et-Tecvîdu'l-müeyesser*, 13.

besmeleden sonra harflerin mahreçleri başlığı yer almaktadır.⁵⁰ Harflerin sıfatları konusunu tenvin ve sakın nun harfinin hükümleri takip etmiştir.⁵¹ Sakın mim ve sakın lam harflerinin hükümleri de iki ayrı konu olarak ele alınmıştır. Yazıda şeddeli mim ve nun harflerine tecvid kaidesi olarak *harfu ğunne müşedded* denildiğini, bu durumda gunne sıfatının en yüksek mer-tebede olduğunu ve iki hareke süresi kadar tutulması gerektiğini zikretmiştir.⁵² Daha sonra tefhim ve terkik konusu işlenmiştir.⁵³ İdğâm ve kısımları konusu tanımını, sebepleri, idğâmın engelleri ile tam ve nakıs idğâm alt başlıklarıyla işlenmiştir.⁵⁴ Bunu med ve kasr konusu takip etmektedir.⁵⁵ Hâ-i kinaye başlığı altında zamir olan hâ ile ilgili bahislere yer verilmiştir ve uzatılması durumunda *meddi sıla* olarak isimlendirildiği ifade edilmiştir.⁵⁶ Eser, vakf ve ibti-da, kelime sonlarında durma, isbat- hazif, maktu- mevsul, te'nis ta'sında durma, vasıl hemze-si, Hafs rivayetinin Şatibiyye tarikine göre riayet edilmesi gereken diğer konular gibi İbnü'l-Cezerî'nin *Manzûmetü'l-Mukaddime*'sini takip ederek devam etmiştir. Fasillara/Bölümlere ayrılmayan kitap, tilavette bidatten sakınma babıyla/konusuyla sona ermektedir. Eserde kırâatlere dair bilgi verilmemiştir. Bu da mukaddimedeki zikredilen tecvidin kırâatin bir cüzü olduğu görüşüyle örtüşmektedir. Ayrıca hacminden anlaşılacağı üzere eser oldukça muhtasar bir şekilde tecvid konularını ele almıştır. Eserde İbnü'l-Cezerî'nin *Manzûmetü'l-Mukaddime*'sinin yanı sıra Süleymân b. Hüseyin b. Muhammed El-Cemzûri'nin *Tuhfetü'l-ETFâl ve'l-gilmân fi tecvîdi'l-Kur'ân*'ı⁵⁷ ve *el-Fethu'r-Rahmâni şerhu kenzi'l-meani bi tahrîri hurzi'l-emânî fi'l-kıraat*'i ile İbrahim Ali Şehhâse es-Semnûdî'nin *Leâliu'l-beyân fi tecvîdi'l-Kur'an*'ı ve *et-Tuhfetu's-Semnûdiyye fi tecvîdi'l-kelimâti'l-Kur'âniyye*'si gibi manzum tecvid eserlerinden konularla ilgili beyitleri de görmek mümkündür.

2. Modern Dönem Türkçe Tecvid Kitapları

Türkiye'de tecvid öğretiminde yaygın bir şekilde okunan ve okutulan eserlerden dört tanesi bu başlık altında incelenmiştir. Arapça eserlerde de Türkçe eserlerde de modern dönemde yazılmış ve okunan tecvid eserleri bunlarla sınırlı olmamakla birlikte en yaygın olanların içinden makale sınırlarını aşmamak adına dört tanesi seçilmiştir.

2.1. Tecvid İlmi- Kur'ân-ı Kerîm Okuma Kaideleri- Celâleddin Karakılıç

Tecvid İlmi- Kur'ân-ı Kerîm Okuma Kaideleri başlıklı Celâleddin Karakılıç yazarlı kitap ilk olarak 1963 yılında Hasan Basri Çantay'ın övgü dolu takdimiyle yayımlanmıştır. Kitabın yazılış amacını yazar ön sözde şöyle açıklamaktadır: “Sonsuz ebediyet diyarına göçmeden şu fani hayatın imtihan anlarında –bir nebzecek dahi olsa- Hâlik'in kelimelerinden zevk almak, O'nu layık olduğu şekilde okumaya çalışarak ilahi hitabı duymak ve duyurmak gayesiyle bu

⁵⁰ el-Huzeyfî vd., *et-Tecvîdu'l-müeyesser*, 14-33.

⁵¹ el-Huzeyfî vd., *et-Tecvîdu'l-müeyesser*, 34-52.

⁵² el-Huzeyfî vd., *et-Tecvîdu'l-müeyesser*, 54.

⁵³ el-Huzeyfî vd., *et-Tecvîdu'l-müeyesser*, 59-65.

⁵⁴ el-Huzeyfî vd., *et-Tecvîdu'l-müeyesser*, 66-73.

⁵⁵ el-Huzeyfî vd., *et-Tecvîdu'l-müeyesser*, 74-83.

⁵⁶ el-Huzeyfî vd., *et-Tecvîdu'l-müeyesser*, 85.

⁵⁷ Detaylı bilgi için bkz.: Recep Koyuncu, “Kur'ân Eğitiminde Manzûm Tecvid Geleneği: Cemzûri ve Tuhfetü'l-ETFâl Adlı Manzûm Eseri”, *Cumhuriyet İlahiyat Dergisi* 21/3 (2017).

kitabı hazırladım.”⁵⁸ Tek cilt olup 232 sayfadan müteşekkil kitap yedi bölüme ayrılmıştır. Birinci bölümde tecvidin tarifi, konusu, gayesi ve delilleri gibi başlangıç konuları yer alır.⁵⁹ Harflerin sıfatları başlıklı ikinci bölümde “mahreç” lazimi sıfatların birincisi olarak zikredilip harflerin mahreçleri de bu bölümde işlenmiştir.⁶⁰ Bu bölümün arizi sıfatlar başlığı altında tefhim, terkik, idğâm ve çeşitleri, ihfâ, izhâr, iklâb, med konusu, vakf, vasıl, sekte gibi diğer birçok tecvid kitabında ayrı bölüm halinde tasnif edilen konulara da yer verilmiştir.⁶¹ Üçüncü bölümde yazar Karabaş tecvidini takip ettiğini söyleyerek med, tenvin ve sakin nun harfinin hükümleri, idğâm, kalkale, ر (ra) harfinin hükümleri, lafzatullahın hükümleri ve zamir bahsi gibi öz tecvid konuları diyebileceğimiz tecvid konularını işlemiştir. Ancak burada ikinci bölümle tekrara düşmekten kaçınmamıştır.⁶² Dördüncü bölümde okuyuş hataları denilen lahn-ı celi ve lahn-ı hafî konuları yer almaktadır.⁶³ Kur’ân-ı Kerîm’in kırâatiyle ilgili diğer bazı hususlar beşinci bölümde yer alırken⁶⁴ Kur’an okuma adabı, temsili okuyuş olarak yaygınlaşan sesin yüksek ve alçak okunması gereken yerler, hatim duası ve tekbir gibi bitiriş konuları altıncı bölümdedir.⁶⁵ Son bölümde ise yazar kırâat konusunu da kitabına dâhil etmiş, kırâati aşere imamlarından, hayatlarından, rumuzlarından ve râvilerinden bahsetmiştir. Kırâat alanında meşhur birkaç âlimin hayatıyla kitap sona ermektedir. Oldukça kapsamlı kitapta sanki bulunan bütün bilgiler sıralanmıştır. İlk bölümde yazar tecvidin konusunu hece harflerinin ahvali olarak zikretmiştir. Sınırları tam olarak belli olmayan bu ifadelerden hareketle kitap da geniş kapsamlıdır. Ayrıca kitap tasnifi açısından diğer eserlerden farklıdır ve kitapta tekrarlar vardır. Kırâat konusuna da ayrı bir bölüm halinde yer vererek tecvid ilmi altında ele almıştır.

2.2. Kur’ân-ı Kerîm’in Faziletleri ve Okunma Kaideleri-Prof. Dr. İsmail Karaçam

Mufassal Tecvid adıyla da bilinen bu eserin yazarı Prof. Dr. İsmail Karaçam ön sözde “İslâmî eserlerle kapısına kadar dolu olan kütüphanelere rağmen, konunun ilmî tarihçesi on bir asra kadar çıktığı halde, bu meselenin asrın gerektirdiği dikkat ve itina ile ele alınmayışına”⁶⁶ binaen tecvide dair böyle bir eser yazmak istediğini ifade etmektedir. 501 sayfa ve tek ciltten oluşan eser dört ana bölüme ayrılmıştır. Birinci bölüm Kur’an tarihine⁶⁷, ikinci bölüm Kur’an okumanın faziletlerine⁶⁸, üçüncü bölüm tecvid bahislerine⁶⁹, dördüncü bölüm ise Kur’an tilavetinin âdablarına⁷⁰ ayrılmıştır. Müellif tecvid konularına kırâat imamları ve râvilerini tanıtarak başlamaktadır. Daha sonra farklı müelliflerin tecvid tanımları

⁵⁸ Celâleddin Karakılıç, *Tecvid İlmi* (Ankara: Kalkan Matbaacılık, 2012), 9.

⁵⁹ Karakılıç, *Tecvid İlmi*, 19-30.

⁶⁰ Karakılıç, *Tecvid İlmi*, 31-53.

⁶¹ Karakılıç, *Tecvid İlmi*, 54-86.

⁶² Karakılıç, *Tecvid İlmi*, 87-118.

⁶³ Karakılıç, *Tecvid İlmi*, 119-126.

⁶⁴ Karakılıç, *Tecvid İlmi*, 127-144.

⁶⁵ Karakılıç, *Tecvid İlmi*, 145-170.

⁶⁶ İsmail Karaçam, *Kur’ân-ı Kerîm’in Faziletleri ve Okunma Kâideleri* (İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2019), 13.

⁶⁷ Karaçam, *Kur’ân-ı Kerîm’in Faziletleri ve Okunma Kâideleri*, 19-69.

⁶⁸ Karaçam, *Kur’ân-ı Kerîm’in Faziletleri ve Okunma Kâideleri*, 73-148.

⁶⁹ Karaçam, *Kur’ân-ı Kerîm’in Faziletleri ve Okunma Kâideleri*, 151-376.

⁷⁰ Karaçam, *Kur’ân-ı Kerîm’in Faziletleri ve Okunma Kâideleri*, 379-492.

aktarıp kendisi şöyle tanım yapar: “Tecvid, harflerin mahreç ve sıfatlarına uymak suretiyle, Kur’ân-ı Kerîm hatasız okumayı öğreten bir ilimdir.”⁷¹ Müellife göre tecvid ilmi kırâatten konusu itibarıyla ayrılır. Zira kırâat ilmi Kur’an kelimelerini eda ve keyfiyet bakımından nakledenlere isnatla meşgulken tecvid ilmi harflerin sıfatlarının mahiyetini inceler. Ancak tecvidin konuları yirmi sekiz heca harfinin zâtları, sıfatları, medler, ihfâ, izhar, iklâb ve idğâmlardan ibaret değildir. Bunlara ek olarak ayet-i kerîmeleri fesahat ve belagatına uygun okumayı içeren her türlü meseleyle ilgilidir. Buna kırâat ilmi, resmu’l-mushaf ilmi ve vakf-ibtidâ ilmi de dahildir.⁷² Yazar önce tecvid ve kırâat ilmini ayırırken daha sonra tecvid ilmini genişletip kırâati de onun altında dahil etmiştir ki bu alıntı yaptığı Saçaklızâde Mehmed Efendi’nin (öl. 1145/1732) *Cühdü’l-mukill*’inde de böyledir.⁷³ Yazar tecvid bahsini Kur’ân-ı Kerîm’in okuyuş şekilleri, tecvid ilminde vücub, harfler, mahreçleri, sıfatları, lahn (okuyuş hatası), kırâat hataları ve namaz, ل (lam) harfinin okunuş şekilleri, ر (ra) harfinin okunuş şekilleri, med, idğâm bahisleri, sakin nun ve tenvinin hükümleri, zamir, vakf ve ibtida, sekte, vasl ve hükümleri, istiâze-besmele bahsi ve Kur’an’da secde ayetleri konularıyla işlemiştir. Dolayısıyla kitabın özellikle bu bölümü tecvid konularını içermektedir diyebiliriz. Türkçe yazılan diğer tecvid kitapları gibi eser oldukça tafsilatlıdır.

2.3. Ta’lim Tecvid ve Kıraat- Kurra Hafız Ramazan Pakdil

Ta’lim Tecvid ve Kıraat başlıklı Kurra Hafız Ramazan Pakdil’in bu eseri ilk olarak *Tecvid Notları* adıyla 2001 yılında Diyanet İşleri Başkanlığı Haseki Dini Yüksek İhtisas Merkezi’nde görev yaparken talebelerinin aldığı notlardan oluşarak yayımlanmıştır. Daha sonra 11. baskısı 2012 yılında Prof. Dr. Nihat Temel’in “efradını mani ağyarını cami” ifadelerinin de yer aldığı bir takrizle ve bu isimle yayımlanmıştır. Kitap on bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde tecvid ilminin tanımı, konusu, gayesi, hükmü, lahn vb. konular yer alır.⁷⁴ Buna göre tecvidin konusu “Kur’ân-ı Kerîm’in harflerinin ve kelimelerinin seslendirilişidir.”⁷⁵ “Harfler” başlıklı ikinci bölümde harflerin mahreçleri ve sıfatlarından bahsedilir.⁷⁶ Harf ve dudak talimi başlıklı üçüncü bölüm, modern dönemde yazılan tecvid kitaplarından farklı olarak harflerin okunuşuna dair tafsilat içerir.⁷⁷ Nitekim yazar, tecvid ilminin hocasız öğrenilemeyeceği düşüncesine binaen⁷⁸ kitabına okuyuşları içeren sesli ekler yapmıştır. Bunun dışında kitapta yer alan bilgilerde de okuyucu karşısında bir hoca varmış gibi hissetmektedir. Ayrıca yazar dudak taliminin yeni bir şey olmadığını, eskiden beri uygulanageldiğini ifade etmek için zamanının önde gelen kurra hafızlarından aldığı tasdiklerden bahseder.⁷⁹ Müellif dudak

⁷¹ Karaçam, *Kur’ân-ı Kerîm’in Faziletleri ve Okunma Kâideleri*, 165.

⁷² Karaçam, *Kur’ân-ı Kerîm’in Faziletleri ve Okunma Kâideleri*, 172-174.

⁷³ Muhammed Ebû Bekr el-Mar’âşî Saçaklızâde, *Cühdü’l-Mukill*, thk. Sâlim Kaddûri el-Hamed (Ürdün: Dâru Ammâr, 2008), 110.

⁷⁴ Ramazan Pakdil, *Ta’lim Tecvid ve Kıraat* (İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2020), 33-48.

⁷⁵ Pakdil, *Ta’lim Tecvid ve Kıraat*, 34.

⁷⁶ Pakdil, *Ta’lim Tecvid ve Kıraat*, 51-89.

⁷⁷ Pakdil, *Ta’lim Tecvid ve Kıraat*, 93-138.

⁷⁸ Pakdil, *Ta’lim Tecvid ve Kıraat*, 37.

⁷⁹ Pakdil, *Ta’lim Tecvid ve Kıraat*, 127-138.

talimini oldukça vurgulamıştır. Bu başlık altında Ali Rıza Sağman'a⁸⁰ sık sık atıfta bulunmuştur.⁸¹ Hafız Sağman, dudak talimini tıpkı bir askerın talime hazırlanırken adımlarını, göğsünü ve bakışlarını hazır etmesine benzetmiştir. Kur'an okuyucusunun da bu icaplar gibi tilavet esnasına geçmeden dudaklarını hazır hale getirmesinin elzem olduğunu zikretmiştir.⁸² Medler bahsi dördüncü bölümün⁸³, tenvin ve sakin nun harfinin hükümleri ise beşinci bölümün konularıdır.⁸⁴ Altıncı bölüm idğâm ve elif lam takısının okunuşuna dairdir.⁸⁵ Tecvidle ilgili müteferrik konular başlıklı yedinci bölümde kalkale, ر (ra) harfinin hükümleri, lafzatullah bahsi, zamir ve sekte gibi Karabaş tecvidinin son konuları yer alır. Ancak yazar bölümü burada bitirmez; temsili okuyuş, aşr-ı şerif seçimi ve tilavet secdesi gibi konuları da bu bölümde ele alır.⁸⁶ Temsili okuyuş tanımı altında Pakdil, bu tanımı ilk kullananın Ali Rıza Sağman olduğunu vurgulamış ve bu alanda eser veren isimlerin, temsili okuma başlığında mutlaka Sağman'dan nakiller yaptıklarını dile getirmiştir.⁸⁷ Tilavet secdesiyle ilgili fikhî hükümlerden de bahsetmesi⁸⁸ kitabın yelpazesini oldukça geniş tuttuğuna bir başka örnektir. Kitabın sekizinci bölümü vakf, ibtidâ ve vasıl konusunu işler. Vasılların nasıl yapılacağına dair alıntı bir risaleden oldukça tafsilatlı bir cetvele yer verir.⁸⁹ Dokuzuncu bölümde ise istiâze ve besmele konusu ele alınmıştır. "Ezan ve Kametteki Tekbirlerin ve Diğer Elfazın Telaffuz Şekilleri" başlığıyla bu bölümde yer alan⁹⁰ bu konuyla da yazar bir tecvid kitabının muhtevasının sınırlarını oldukça aşmaktadır. Onuncu ve son bölüm Kur'an tarihi ve kırâatlere ayrılmıştır. Kur'an'ın, vahyin, surenin, ayetin vb. tanımları, Kur'an'ın nüzul süreci ve sonrası gibi müstakil kitaplara konu olan mevzuların ardından kırâatin tanımı, çeşitleri ve kırâat imamları gibi konularla kitap sona ermektedir. 501 sayfadan müteşekkil kitapta, Türkçe yazılmış diğer kitaplar gibi elde edilen bütün bilgilere yer verildiğini görmekteyiz.

2.4. Kur'ân Okuma Esasları- Prof. Dr. Abdurrahman Çetin

2023 yılı itibarıyla 56. baskısını yapan, Prof. Dr. Abdurrahman Çetin'in *Kur'ân Okuma Esasları* adlı eseri Türkiye'de Kur'an okuma ve tecvid eğitiminde yaygın olarak okutulan eserlerdendir. İlahiyat, İslami İlimler ve dengi Fakülteler ile Diyanet Eğitim Merkezlerinde okutulmak üzere yazılan eser 509 sayfa ve tek cilttir. Üç ana bölümden oluşan eserin birinci bölümünde Kur'ân-ı Kerim'in tanımı, okunmasının faziletleri, öğretimi ve hafızlıktan bahsetmektedir.⁹¹ Kur'an okuma esasları/tecvid kuralları başlıklı ikinci bölümde tecvidin tanımı, harflerin mahreçleri, sıfatları, harflerle ilgili uyarılar, tenvin ve sakin nun harfinin, sakin mi-

⁸⁰ Nuri Özcan, "SAĞMAN, Ali Rıza", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2008), 35/489.

⁸¹ Pakdil, *Ta'lim Tecvid ve Kıraat*, 107.

⁸² Hâfız Ali Rıza Sağman, *İlâveli Yeni Sağman Tecvidi* (İstanbul: Ahmed Said Matbaası, 1958), 38.

⁸³ Pakdil, *Ta'lim Tecvid ve Kıraat*, 141-164.

⁸⁴ Pakdil, *Ta'lim Tecvid ve Kıraat*, 167-179.

⁸⁵ Pakdil, *Ta'lim Tecvid ve Kıraat*, 183-204.

⁸⁶ Pakdil, *Ta'lim Tecvid ve Kıraat*, 207-258.

⁸⁷ Pakdil, *Ta'lim Tecvid ve Kıraat*, 226.

⁸⁸ Pakdil, *Ta'lim Tecvid ve Kıraat*, 254-258.

⁸⁹ Pakdil, *Ta'lim Tecvid ve Kıraat*, 307-323.

⁹⁰ Pakdil, *Ta'lim Tecvid ve Kıraat*, 387.

⁹¹ Abdurrahman Çetin, *Kur'an Okuma Esasları* (Bursa: Emin Yayınları, 2020), 17-74.

min ve ر (ra) harfinin hükümleri, kalkale, zamir, lafzatullah, med, idğâm, lam-ı tarif ve hükümleri, sekte, hâ-i sekt gibi başlıklardan da anlaşıldığı üzere klasik tecvid konuları yer almaktadır. Ayrıca vakf ve ibtidâ konusuyla kırâat imamları ve râvileri hakkındaki bilgiler de bu bölümdedir.⁹² Kur'an tilavetiyle ilgili meseleler başlıklı son bölümde Kur'ân-ı Kerîm'in okuyuş şekilleri, Kur'an tilavetinde dudak talimi, temsili okuyuş, Kur'an tilavetinde hatalar ve musiki, hatim indirme, tekbir, tilavet secdesi, ücretle Kur'an öğretme, abdestsiz Kur'an okuma, istiâze- besmele ve Kur'an'ı anlamının öneminden bahsedilir. Tecvidle ilgili kırk eserin tanıtımıyla eser sona erer.⁹³ Tecvidin konusunu "telaffuzu yönünden Kur'an harfleri"⁹⁴ olarak açıklayan müellif eserinde bundan çok daha fazlasına yer vermiştir. Modern dönemde yazılan diğer Türkçe eserler gibi kırâatten musikiye, fikhî konulardan tefsire dair pek çok şeyi eserde bulmak mümkündür.

3. İngilizce Yazılmış Modern Tecvid Kitapları

Bu bölümde Amerika'da yaygın bir şekilde okutulan bir eser incelenmiştir. Arapça ve İngilizce eserler Ürdün, Suudi Arabistan ve Amerika'da yaşayıp bu ilimle meşgul olanlara sorarak öğrenilmiştir. Mezkur ülkelerde yaşayan, bu ilmin hoca ve talebeleri, İngilizce eser ismi olarak yalnızca *Tajweed Rules of the Quran*'ı zikretmiştir.

3.1. *Tajweed Rules of the Qur'an*- Kareema Carol Czerepinski

Arap dünyasının meşhur kırâat âlimlerinden Eymen Rüşdi Süveyd'in mukaddime yazdığı *Tajweed Rules of the Qur'an* adlı eser üç ciltten oluşmaktadır. Yazar 2000 yılında yazdığı ön sözde, Cidde'de bulunan Daru'l-Huda Kur'an okulunda Arap olmayan öğrencilere tecvid dersi verirken, Eymen Süveyd'in önerisi üzerine bu kitabı yazmaya başladığını ifade etmektedir.⁹⁵ Birinci cilt dokuz bölümden oluşmaktadır. Bunlar tecvide giriş, harflerin mahreçleri, sakın nun ve tenvinin hükümleri, sakın mim ve hükümleri, gunne ve mertebeleri, sakın lam ve hükümleri, med bahsi, harflerin ortaya çıkışı ve kalkale konularıdır. İkinci cilt harflerin sıfatları, tefhim-terkik, idğâm ve vasıl hemzesi hükümlerini ele almaktadır. Üçüncü cilt ise vakf-ibtida konusuna ayrılmıştır. Yazar kitabın yöntemini anlatmak için ön sözde kısaca bahsettiği İmam Âsım b. Behdele (öl. 127/745) ve râvisi Hafs b. Süleyman (öl. 180/796) dışında kırâatlerden bahsetmemiştir. Yazarın tecvid tanımı "Articulating every letter from its articulation point and giving the letter its rights and dues of characteristic."⁹⁶ yani harfleri mahrecinden çıkarmak, hakkını ve müstehakkını vermektir. Tecvidin konusu ise "the words of Glorious Quran" yani Kur'ân-ı Kerîm'in kelimeleridir. Tasnif olarak Arapça yazılan eserleri takip ettiğini söylemek mümkündür.

⁹² Çetin, *Kur'an Okuma Esasları*, 77-322.

⁹³ Çetin, *Kur'an Okuma Esasları*, 325-473.

⁹⁴ Çetin, *Kur'an Okuma Esasları*, 75.

⁹⁵ Kareema Carol Czerepinski, *Tajweed Rules of the Quran* (Cidde: Dar Al-Khair, 2003), 9.

⁹⁶ Czerepinski, *Tajweed Rules of the Quran*, 23.

Sonuç

İçerikleri verilen eserlerde ortak olan mevzulardan hareketle tecvidin ana konuları harflerin mahreçleri ve sıfatları, sakin nun ve tenvinin hükümleri, idğâm bahsi, med-kasr ve vakf-ibtida konularıdır.

Kırâat ilmine giriş mahiyetinde bilgiler, kıraat imamaları ve râvileri, rumuzları vb., istiâze-besmele ve hükümleri, Kur'ân-ı Kerîm'in nazil oluş süreci, vahiy bilgisi, bir araya getirilip çoğaltılması, harekelenmesi vb. Kur'an tarihi bilgileri, hafızlıkla ilgili konular, hatim, tekbir, ezan-kamet ve tilavet secdesi bahisleri, abdestsiz Kur'an'a dokunma, ücretle Kur'an okunması gibi kırâatle ilgili fikhî hükümler tecvidin dışında kalan konulardır. Bu karışıklığın nedeni Kur'ân-ı Kerîm'i okumayı öğretme sürecinde ele alınabilecek bütün konuların tecvid kitapları içerisine dâhil edilmesidir.

“Bana tecvid öğretir misin?” diyen bir kişi Türkiye’de nazari olarak ne mahreçlerden ne sıfatlardan ne de kırâatlerden bahsetmektedir. Bu kişi, ehil bir kişiden öncelikle harfleri doğru çıkarmanın ameli bilgisini ve ihfâ, idğâm gibi tecvid konularını da ameli olarak öğrenmek istemektedir. Buna ayet sonlarında ya da secavend işaretlerinde nasıl durulacağı bilgisi de dahil edilebilir. Ancak bunların dışında kalan harflerin mahreçlerinin ve sıfatlarının nazari bilgisi, vakf işaretlerinin isimleri ve hatta ihfâ, idğâm gibi konuların teorisi dahi tecvid konusunda uzmanlaşmak isteyen kişilere öğretilmektedir/öğretilmelidir. Dolayısıyla tecvid kitaplarında kırâat imamları, râvileri, rumuzları, Kur'an tarihi, kırâatle alakalı fikhî hükümlerin vb. yer alması tecvidin konusundan uzaklaşmak demektir.

Bu perspektiften meseleye yaklaştığımızda üç farklı dilde telif edilmiş eserlerin, farklı ülkelerde Kur'an ilmiyle meşgul olan kimselere sorarak günümüzde en çok okunan ve okutulan eserler olmasına gayret gösterdik. Bu üç dili Arapça, Türkçe ve İngilizce seçtik. Her bir dilin altına (İngilizce hariç) en çok okunan/okutulan dört ana eseri yerleştirdik. Bu eserlerin muhtevalarına, yazılma amaçlarına, içerdiği başlıklara, bu başlıklar özelinde tecvidin konusunun sınırlarına, ele aldığımız eserlerin tecvid dışında kırâat ilmi, Kur'an tarihi gibi meselelere yer verip vermediğine vb. konulara değinmeye gayret gösterdik. Çalışmayı gerçekleştirirken konunun kapsamını aşmasını önlemek amacıyla eserleri sınırlandırmayı tercih ettik. Nitekim günümüzde tecvid ilmi denilince akla yalnızca klasik dönemde yazılmış olan eserlerin gelmesinden ötürü modern dönem tecvid eserleri geri planda kalmaktadır. Bu eserlerin işlenilmesi, öne çıkarılması, çalışmalarda yer verilmesi sonraki yapılacak olan çalışmalara da ışık tutacaktır. Ayrıca tecvid ilminin konusunun sınırlarının netleşmesi için farklı dönemler üzerinde yapılacak başka çalışmalara ihtiyaç vardır.

Kaynakça

- Czerepinski, Kareema Carol. *Tajweed Rules of the Quran*. Cidde: Dar Al-Khair, 2003.
- Çeker, Hüsnâ. *Cumhuriyet Dönemi Tecvid Kitaplarının Kaynakları*. Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- Çetin, Abdurrahman. *Kur'an Okuma Esasları*. Bursa: Emin Yayınları, 51. Baskı, 2020.
- Çiftçi, Ali. "Ebu Amr ed-Dâni'nin et-Tahtid fi'l-İtkâni ve't-Tecvid'i Özelinde Tecvid İlminin Müstakilleşmesi". *Marife Dini Araştırmalar Dergisi* 17/2 (2017), 287-317.
- Demirbaş, Ali Sait. *İlk Manzum Tecvid Eseri Olan el-Kasîdetü'l-Hâkâniyye'nin Tecvid İlmindeki Yeri, Önemi ve Değerlendirilmesi*. Çorum: Hitit Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2020.
- Demirtaş, Zeynep. *Tecvid Bahisleri Bağlamında İbnü'l-Cezerî'nin et-Temhîd ve en-Neşr İsimli Eserlerinin Mukayeseli Analizi*. Bolu: Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2021.
- el-Huzeyfî, Ali b. Abdurrahman vd. *et-Tecvidü'l-müeyesser*. Medine-i Münevvere: Mecmeu'l-Melik Fehd, 2020.
- el-Karî, Abdülaziz b. Abdülfettah. *Kavâidü't-tecvîd 'alâ rivâyeti Hafs 'an Âsım b. Ebi'n-Necûd*. el-Medinetü'l-Münevvera: Mektebetü'd-Dâr, 1410.
- İbnü'l-Cezerî, Muhammed b. Muhammed. *et-Temhîd fi 'ilmi't-tecvîd*. thk. Ferğali Seyyid Arabavi. 1 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2016.
- İbnü'l-Cezerî, Muhammed b. Muhammed. *en-Neşr fi Kirâ'ati'l-'Aşr*. thk. Ali Muhammed ed-Dabbâ'. 2 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, ts.
- Karaçam, İsmail. *Kur'ân-ı Kerîm'in Faziletleri ve Okuma Kâideleri*. İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2019.
- Karakılıç, Celâleddin. *Tecvid İlmi*. Ankara: Kalkan Matbaacılık, 7. Baskı, 2012.
- Koyuncu, Recep. "Kur'ân Eğitiminde Manzûm Tecvid Geleneği: Cemzûrî ve Tuhfetü'l-Etfâl Adlı Manzûm Eseri". *Cumhuriyet İlahiyat Dergisi* 21/3 (2017), 1498-1533.
- Öge, Ali. "Er-Ri'âye Li-Tecvidi'l-Kirâ'e Ve Tahkîki Lafzi't-Tilâve". *Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 32/1 (2011), 277-286.
- Özcan, Nuri. "SAĞMAN, Ali Rıza". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 35/489-490. İstanbul: TDV Yayınları, 2008.
- Pakdil, Ramazan. *Ta'lim Tecvid ve Kıraat*. İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 18. Baskı, 2020.
- Saçaklızâde, Muhammed Ebû Bekr el-Mar'aşî. *Cühdü'l-Mükîll*. thk. Sâlim Kaddûri el-Hamed. Ürdün: Dâru Ammâr, 2008.
- Sağman, Hâfız Ali Rıza. *İlâveli Yeni Sağman Tecvidi*. İstanbul: Ahmed Said Matbaası, 1958.

- Süveyd, Eymen Rüşdi. *et-Tecvîdu'l-musavver*. Dımaşk: Mektebetu İbnü'l-Cezeri, 2011.
- Şükrî, Ahmed Hâlid vd. *el-Münîr fî ahkami't-tecvîd*. Ürdün: Cem'iyyeti Muhafazati 'ale'l-Kur'âni'l-Kerîm, 2013.
- Temel, Nihat. "Kıraat ve Tecvid İlmine Ait Eserlerin Sistematiği" *Kur'an ve Tefsir Araştırmaları-IV: Kıraat İlmi ve Problemleri*, ed. Bedrettin Çetiner. 247-281. İstanbul: Ensar Neşriyat, 2002.
- Temel, Nihat. *Kırâat ve Tecvid Istılahları*. İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2020.
- Tetik, İbrahim. *Tecvid İlmi: Tarihsel Evveliyatı, Doğuşu ve Gelişim Süreci*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2016.

Etik Beyan / Ethical Statement

Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur / It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.

Yazar(lar) / Author(s)

Fatma ÇAKIR / Zeynep DEMİRTAŞ ATIŞ

Finansman / Funding

Yazarlar bu araştırmayı desteklemek için herhangi bir dış fon almadığını kabul eder / The authors acknowledge that they received not external funding support of this research.

Yazar Katkıları / Author Contributions

Çalışmanın Tasarlanması / Conceiving the Study : FÇ (%60), ZDA (%40)
Veri Toplanması / Data Collection : FÇ (%60), ZDA (%40)
Veri Analizi / Data Analysis : FÇ (%50), ZDA (%50)
Makalenin Yazımı / Writing up : FÇ (%60), ZDA (%40)
Makale Gönderimi ve Revizyonu / Submission and Revision: FÇ (%50), ZDA (%50)

Çıkar Çatışması / Competing Interests

Yazarlar, çıkar çatışması olmadığını beyan ederler. / The authors declare that they have no competing interests.